

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०१३-२०१४

उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

(ऊर्जा)

मुख्य अभियंता (विद्युत)

पुस्तक क्रमांक ६

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई

२०१३

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०१३-२०१४

उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

(ऊर्जा)

मुख्य अभियंता (विद्युत)

पुस्तक क्रमांक ६

(तीन)

उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाने तयार केलेल्या कार्यक्रम अंदाजपत्रकांची यादी

कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचा क्रमांक	कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचे नाव
१	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (खुद्द)
२	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (उद्योग), उद्योग संचालनालय
३	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (भूविज्ञान व खनिकर्म संचालनालय, नागपूर)
४	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (मुद्रण व लेखनसामग्री संचालनालय)
५	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (कामगार)
६	उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग (ऊर्जा)

(पाच)

अनुक्रमणिका

अ.क्र.					पृष्ठ क्रमांक
१	संघटनात्मक तक्ता	१
२	मुख्य अभियंता (विद्युत) कार्यालयाचे कार्य	२
३	कार्यभाराचा गोषवारा	४
४	वित्तिय आवश्यकता	९

मुख्य अभियंता (विद्युत)

कार्यालयाचे कार्य

प्रास्तविक

सार्वजनिक बांधकाम विभाग ह्यांचे प्रशासकीय नियंत्रणाखाली मुख्य अभियंता (विद्युत) हे विद्युतविषयक कार्य करतात.

मुख्य अभियंता (विद्युत) ह्यांचे नियंत्रणाखाली प्रामुख्याने विद्युत सुरक्षिततेच्या दृष्टिकोनातून विद्युतसंच मांडणीची तपासणी करणे, उच्च व अतिउच्च दाब विद्युत संचमांडणी उपयोगात आणण्याकरिता परवानाधारक व उपभोक्त्यास (विद्युत ग्राहक) परवानगी देणे, विद्युत प्राणांतिक व अप्राणांतिक अपघाताची चौकशी करणे, अनुज्ञापक मंडळामार्फत विद्युत पर्यवेक्षक व तारतंत्री परीक्षा घेणे व उत्तीर्ण उमेदवारांना प्रमाणपत्र देणे, अर्हताप्राप्त (विद्युत पदवी / विद्युत पदविकाधारक) अभियंते इत्यादी यांना विद्युत पर्यवेक्षकाचा परवाना देणे, औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेतून उत्तीर्ण झालेले तारतंत्री व विजतंत्री ह्यांना तारतंत्रीचा परवाना देणे, सिनेमा यंत्रचालकांची चाचणी घेऊन त्यांना परवाना पत्र देणे, उद्वाहनाचे उभारणीस परवानगी देणे, उद्वाहन कार्यान्वित करण्यासाठी निरीक्षण करणे व परवानगी देणे, तसेच उद्वाहनविषयक अपघातांची चौकशी करणे, घरगुती विद्युत उपकरणे बनविणाऱ्या लहानमोठ्या कंपन्यांच्या उत्पादित वस्तूंची सुरक्षिततेच्या दृष्टीने गुणवत्ता व दर्जा तपासून प्रमाणपत्र देणे, विद्युत शुल्क, वीज विक्रीवरील कर यांचे वसुलीचे नियंत्रण ही कामे केली जातात.

वरील सर्व कामे पार पाडण्यासाठी मुख्य अभियंता (विद्युत) यांच्या आस्थापनेवर एकूण ६ अधीक्षक अभियंता, ४० विद्युत निरीक्षक, ७८ सहायक विद्युत निरीक्षक, ३९७ सहायक अभियंते शा. अ. / क. अ. तसेच लेखा परीक्षणासाठी १, उप संचालक, ९ वीज कर निरीक्षक व इतर आवश्यक कर्मचारीवर्ग कार्यरत आहेत.

मुख्य अभियंता (विद्युत) यांचे उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग यासंबंधीचे प्रमुख कार्य खालीलप्रमाणे :-

(अ) विद्युतविषयक खालील कायदे व नियम यांची अंमलबजावणी.—

(१) विद्युत कायदा, २००३ मधील कलम १२६ अनुसार परवानाधारकाने उच्चदाब व अति उच्चदाब ग्राहकांनी केलेल्या अनधिकृत वीज वापर निर्धारणा विरुद्ध अपीलप्रकरणी कलम १२७ अन्वये निर्णय देणे व इतर संबंधित कलमांची अंमलबजावणी करणे.

(२) मुंबई उद्वाहन कायदा, १९३९ व त्याखाली तयार केलेले मुंबई उद्वाहन नियम, १९५८.

(३) मुंबई विद्युत कर कायदा, १९५८ आणि त्याखाली तयार केलेले मुंबई विद्युत कर नियम, १९६२.

(४) महाराष्ट्र विद्युत विक्रीवरील कर कायदा, १९६३ व त्याखालील नियम व सुधारित विद्युत विक्रीकर कायदा, २००४.

(५) महाराष्ट्र सिनेमा (विनियम) नियम, १९६६.

(६) भारतीय विद्युत नियम, १९५६ च्या नियम क्रमांक ४५ मधील अटी व नियमांनुसार प्रमाणपत्र देणे. तसेच विद्युत कायदा व नियम यांची अंमलबजावणी करणे.

(७) महाराष्ट्र रज्जूमार्ग कायदा, १९५५ व त्याखाली तयार केलेले महाराष्ट्र रज्जूमार्ग नियम.

(८) केंद्र शासनाचा घरगुती विद्युत उपकरणे (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८१ ची अंमलबजावणी.

(९) केंद्र शासनाच्या विद्युत वायर्स, केबल्स, उपकरणे व उप साधने (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८१, १९८८, १९८९, १९९३ व दर्जा नियंत्रण आदेश, २००३ ची अंमलबजावणी.

(ब) मुख्य अभियंता यांची इतर कार्ये :-

(१) विद्युत ठेकेदारांना अनुज्ञापि मंजूर करणे, विद्युत पर्यवेक्षक, तारतंत्री यांच्या परीक्षा घेऊन उत्तीर्ण उमेदवारांना प्रमाणपत्र देणे यासाठी प्रस्थापित केलेल्या अनुज्ञापक मंडळाचे मुख्य अभियंता (विद्युत) हे अध्यक्ष आहेत.

(२) दर्जा नियंत्रण आदेश, १९८१, १९८८, १९९३ व २००३ अंतर्गत प्रमाणपत्रे देणे यासाठी मुख्य अभियंता (विद्युत) हे महाराष्ट्र शासनाने नियुक्त केलेले “समुचित प्राधिकारी” आहेत.

(३) २२० केव्हीपेक्षा जास्त विद्युत दाब असलेल्या वीज संचमांडणीचे नकाशांना मंजुरी देणे, प्रथम निरीक्षण करणे व परवानगी देणे व वार्षिक निरीक्षण करणे.

(४) ५०० केव्ही व त्यावरील एच.व्ही.डी.सी. विद्युत दाब असलेल्या वीज संचमांडणीचे नकाशांना मंजुरी देणे. प्रथम निरीक्षण करणे व परवानगी देणे.

(५) नवीन वीज निर्मिती केंद्राचे सर्व वीज संच मांडणीच्या नकाशांना परवानगी देणे, प्रथम निरीक्षण करणे व उर्जापित करण्यासाठी परवानगी देणे.

(६) अपारंपारीक ऊर्जेद्वारे वीज निर्मिती केंद्राचे प्रारूप आराखडे (Method of Construction) मंजूर करणे.

सन २०११-२०१२ व २०१२-२०१३ या दोन वर्षांच्या कार्यभारासंबंधी प्रत्यक्ष माहिती खाली दिली आहे. तसेच, २०१३-२०१४ करिता अपेक्षित आकडेवारी दर्शावली आहे.

समग्र कार्यक्रम

विद्युत विभागाचे मुख्य कार्य म्हणजे वेगवेगळे विद्युतविषयक अर्धनियम आणि नियम यांची विद्युत ग्राहक (उपभोक्ता) यांच्या सुरक्षिततेच्या दृष्टिकोनातून अंमलबजावणी करणे. विद्युत कराचे वसुलीवर नियंत्रण, विद्युत निरीक्षण फी वसुली इत्यादी महसूल कामकाज.

विद्युत संच मांडण्याची तपासणी

(१) भारतीय विद्युत नियम, १९५६ च्या तरतुदीनुसार ग्राहकाच्या विविध विद्युत संच मांडण्याची सुरक्षिततेच्या दृष्टिकोनातून तपासणी केली जाते. अशा प्रकारे तपासण्यात आलेल्या संच मांडण्याकरिता उद्योग, ऊर्जा व कामगार

विभागांच्या प्रचलित निरीक्षण शुल्काच्या दरपत्रकानुसार [भारतीय विद्युत (निरीक्षण शुल्क) आदेश, १९९६] शुल्क आकारण्यात येते.

सन २०११-२०१२ या वर्षाच्या कालावधीत मध्यम दाब आणि उच्च दाबाच्या सर्व मिळून ८.०७.४५१ संच मांडण्याचे निरीक्षण करण्यात आले. अशा केलेल्या निरीक्षणा- करिता रु. १५.६४६.३१ लाख शुल्क आकारण्यात आले. त्यापैकी रु. १२.३३२.७२ लाखांची वसुली झाली व सन २०११-२०१२ च्या वर्षात मागील थकबाकीसह एकूण रु. १२.७४३.४१ लाखांची वसुली झाली.

सन २०१२-२०१३ मध्ये मध्यम दाब आणि उच्च दाबाचे एकूण ८५५८९८ संच मांडण्याची तपासणी या विभागातर्फे अपेक्षित आहे व त्यानुसार रु. ११.६६९.९९ लाख शुल्क प्राप्त होण्याची अपेक्षा आहे.

सन २०१३-२०१४ वर्षाकरिता ८९८६९२ संच मांडण्याची तपासणी अपेक्षित आहे व रु. १२.३७०.२० लाख शुल्क प्राप्त होण्याची अपेक्षा आहे.

शासन पत्र क्र. ईएलडी-२०१२/प्र. क्र. ८५/उर्जा-१, उद्योग ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई दिनांक ३ जानेवारी २०१३ अन्वये विद्युत संच मांडणीचे निरीक्षण व तपासणी संबंधात आकारण्यात व वसूल करण्यात येणारी फी थांबविण्यात आलेली आहे.

विद्युत प्राणांतिक व अप्राणांतिक अपघात

वीज नियम २००३ चे कलम १६१ अन्वये तसेच भारतीय विद्युत नियम १९५६ मधील कलम ४४अ अन्वये विद्युत अपघाताची चौकशी करण्यात येते. प्राप्त प्राधिकारानुसार विद्युत अपघाताची चौकशी करणे.

सन २०११-२०१२ मध्ये एकूण २,४५७ विद्युत प्राणांतिक अपघात व ३९३ अप्राणांतिक अपघात घडले. त्यापैकी ७३४ प्राणांतिक व ९४ अप्राणांतिक अपघातांबाबत नियम ५(४) अन्वये दोषपूर्तीसाठी आदेश बजावण्यात आले.

सन २०१२-२०१३ मध्ये एकूण १२६९ प्राणांतिक अपघात व ४३९ अप्राणांतिक अपघात सप्टेंबर, २०१२ पर्यंत घडले. त्यापैकी ७६ प्राणांतिक व ५२ अप्राणांतिक अपघातांबाबत नियम ५(४) अन्वये दोषपूर्तीसाठी आदेश बजावण्यात आले.

सन २०१३-२०१४ मध्ये प्राणांतिक व अप्राणांतिक अपघातात घट अपेक्षित आहे.

सिनेमा यंत्र चालकांची चाचणी.—महाराष्ट्र सिनेमा (विनिमय) नियम, १९६६ मधील नियम ७२ नुसार वीज संयंत्र व चित्रदर्शक उपकरणे ही अर्हताप्राप्त व्यक्तीच्या हाती असावीत व अशी व्यक्ती सिनेमा परवानाधारकाने नामनिर्देशित केलेली असावी या दृष्टीकोनातून सिनेमा यंत्रचालकाची चाचणी घेतली जाते व अशा व्यक्तीच्या नामनिर्देशनास विद्युत निरीक्षकाकडून प्रमाणपत्र दिले जाते.

सिनेमा यंत्रचालकाकडून सन २०११-२०१२ मध्ये २९ अर्ज आले. त्यांची चाचणी घेऊन सक्षम सिनेमा यंत्रचालकांना २८ प्रमाणपत्रे देण्यात आली.

एच ४०७०—२

सन २०१२-२०१३ मध्ये (सप्टेंबर, २०१२ पर्यंत) ९ सिनेमा यंत्रचालकाकडून अर्ज आले व त्यांची चाचणी घेऊन ९ सक्षम सिनेमा यंत्रचालकांना प्रमाणपत्रे देण्यात आली.

सन २०१३-२०१४ मध्ये सिनेमा यंत्रचालकाकडून ८७ अर्ज येण्याची अपेक्षा असून त्यांची चाचणी घेऊन ८७ सिनेमा यंत्रचालकांना प्रमाणपत्रे देण्याची अपेक्षा आहे.

(२) अनुज्ञापक मंडळ.— मुख्य अभियंता (विद्युत) हे अनुज्ञापक मंडळाचे अध्यक्ष असून मंडळामध्ये सचिव व इतर ९ सभासद आहेत. अनुज्ञापक मंडळातर्फे, भारतीय वीज नियम, १९५६ मधील नियम ४५ अन्वये “सक्षमता प्रमाणपत्रे देण्याविषयीचे नियम व शर्तीच्या” नियम ९ नुसार विद्युत पर्यवेक्षक आणि तारतंत्री यांच्या परीक्षा घेण्यात येतात. अर्हताप्राप्त उमेदवारास सूट देण्यात येते. त्याचा तपशील तक्ता क्रमांक ६ मध्ये दर्शविला आहे.

वीज पुरवठा कंपनी, महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ (वीज पुरवठाकार विद्युत ठेकेदार यांच्याविरुद्ध केलेल्या तक्रारींची चौकशी.— वीज पुरवठाकार व वीज ठेकेदार यांचे गैरव्यवहार प्रकरणी वीज संचमांडणीची धोकादायक स्थिती, विद्युत कायदा २००३ मधील कलम १२७ अंतर्गत वीज पुरवठा कंपनीने कलम १२६ खाली दाखल केलेल्या प्रकरणी विजेच्या मीटरमधील दोष, इत्यादीबाबत ग्राहकांकडून आलेल्या तक्रारीच्या चौकशीचे कार्य वीज निरीक्षणालयातर्फे करण्यात येते. चौकशीमध्ये वीज पुरवठाकार दोषपात्र आढळून आल्यास तक्रारीचे निवारण करण्यासाठी त्यांना योग्य त्या सूचना देण्यात येतात. जर एखादा अनुज्ञप्तिधारक वीज ठेकेदार गैरव्यवहार करीत असल्याचे आढळल्यास भारतीय विद्युत नियम, १९५६ मधील नियम क्रमांक ४५ अन्वये पुढील कार्यवाही केली जाते.

(३) उद्वाहन.— मुंबई उद्वाहन कायदा, १९३९ नुसार उद्वाहन संच मांडणीचे उद्वाहनाचा सुरक्षित वापर होण्यासाठी निरीक्षण केले जाते. पहिल्यांदा केलेल्या निरीक्षणाचे शुल्क उद्वाहनाच्या मालकाकडून वसूल केले जाते. सुरक्षिततेच्या नियमांचे पालन केले नसल्यास सुरक्षा नियमांचे पालन होईपर्यंत उद्वाहन परवानाधारकाचा परवाना निर्लिंबित करण्यात येतो.

जर मुंबई उद्वाहन नियम, १९५८ च्या तरतुदींचे पालन न केल्यामुळे उत्पन्न झालेले दोष निरीक्षणाच्या वेळी आढळले तर ते उद्वाहनाच्या मालकाला योग्य मुदतीत काढून टाकण्यासाठी कळविण्यात येते. जर एखाद्या उद्वाहनाच्या मालकाने दोष काढून टाकले नाहीत व उपनिर्दिष्ट कायदा व नियम यांच्या तरतुदींचा भंग केला तर मुंबई उद्वाहन कायद्याच्या कलम १३ खाली खटला भरण्यात येतो.

मुंबई उद्वाहन नियम, १९५८ च्या नियम क्रमांक ३ नुसार मुख्य अभियंता (विद्युत) हे उद्वाहनाच्या उभारणीसाठी किंवा संचमांडणीमध्ये फेरफार करण्यासाठी परवाना देतात. मुंबई उद्वाहन नियम, १९५८ च्या नियम क्रमांक ४ नुसार ज्या मालकास उद्वाहन उभारणीची परवानगी दिलेली असते त्यांना मुख्य अभियंता (विद्युत) हे उद्वाहन चालविण्यासाठी परवाना देतात. उद्वाहनाच्या निरीक्षणाचे प्रत्येक स.अ./शा.स./कनिष्ठ अभियंत्याचे स्वीकृत परिमाण मासिक १०० प्रमाणे वर्षाला १,२०० निरीक्षणे आहे.

३१ मार्च २०१२ पर्यंत एकूण उभारलेली उद्वाहने ८४,९९० आहेत. सन २०११-२०१२ या वर्षात ३२,४६५ निरीक्षणे पार

पाडण्यात आली. त्यामध्ये ९.८९३ नवीन उदवाहनांचा अंतर्भाव आहे. ह्या निरीक्षणद्वारे रुपये ६६५.०१ लाख शुल्क जमा झाले.

सन २०१२-२०१३ मध्ये एकूण ५.३८१ उदवाहन निरीक्षणे अपेक्षित असून त्यापासून रुपये ६५२.८० लाख एवढे शुल्क अपेक्षित आहे.

सन २०१३-२०१४ मध्ये एकूण संभाव्य निरीक्षणे ५४.२०० असून त्यापासून रुपये ६९१.९७ लाख एवढे शुल्क अपेक्षित आहे.

(४) विद्युत शुल्क.—मुंबई विद्युत शुल्क अधिनियम, १९५८ चे तरतुदीनुसार वीज वापराच्या आकारावर विहित टक्केवारीनुसार युनिटवर आधारित विद्युत शुल्क आकारण्यात येते. वीज वापराच्या आकारामध्ये एनर्जी चार्जस, डिमांड चार्जस आणि फ्युअल अॅडजेस्टमेंट चार्जसचा समावेश आहे. विद्युत शुल्काचे आकारणीसाठी वीज वापराचा उद्देश विचारात घेऊन विद्युत ग्राहकांची वर्गवारी केलेली आहे. ह्या वर्गवारीमध्ये प्रामुख्याने निवासी, व्यापारी, औद्योगिक, सिनेमागृहे व वीज जनित्रसंचधारक यांचा समावेश आहे. ह्या वर्गवारीनिहाय वीज शुल्काचे दर वेगवेगळे आहेत. ३१ मार्च २०१२ अखेर विद्युत बिल केंद्राची संख्या १८८९ असून जनित्रधारक १६१४३ आहेत.

सन २०११-२०१२ मध्ये रुपये ४,१९१.३३ कोटी विद्युत शुल्क वसूल झाले.

सन २०१२-२०१३ मध्ये रुपये ४,४००.२७ कोटी विद्युत शुल्क वसूल होण्याची अपेक्षा आहे.

सन २०१३-२०१४ मध्ये रुपये ४,६६४.२९ कोटी विद्युत शुल्क अपेक्षित आहे.

(५) वीज विक्रीवरील कर.—महाराष्ट्र वीजेच्या विक्रीवरील कर अधिनियम, १९६३ नुसार वीज निर्मिती करणाऱ्या परवानधारकांनी विक्री केलेल्या वीजेच्या संबंधात ऊर्जा आकाराच्या १५ पैसे प्रति युनिट कर आकारण्यात येतो. टाटा विद्युत कंपनी आणि बी.एस.ई.एस. व रिलायन्स एनर्जी कंपनी हे वीज निर्मिती करणारे परवानाधारक असल्याने ते वीजेच्या विक्रीवरील कर शासनाकडे भरणा करतात. महाराष्ट्र शासनाने १५ मे २००८ पासून राज्यातील सर्व औद्योगिक व व्यापारी ग्राहकांना विकलेल्या वीजेवर महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळास ८ पैसे प्रति युनिटप्रमाणे व इतर सर्व वीज कंपनीस वीज कराचे १५ पैसे वरून २३ पैसे युनिट वीज विक्रीकर लागू केला आहे.

सन २०११-२०१२ या कालावधीत एकूण रुपये ६०८.२२ कोटी वीजेच्या विक्रीवरील कर व सुधारीत वीज विक्रीकर (हरीतऊर्जा) ग्रिनसेस रूपाने वसूल झाले.

सन २०१२-२०१३ मध्ये रुपये ६८३.०३ कोटी कर रूपाने वसूल होण्याची अपेक्षा आहे.

सन २०१३-२०१४ मध्ये रुपये ७२४.०० कोटी वसूल होण्याची अपेक्षा आहे.

(६) दर्जा नियंत्रण.—दर्जा नियंत्रण शाखेकडून घरगुती वीजेची उपकरणे (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८१, विद्युत उपकरणे

(दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८८ व साधारण सेवा विद्युत दिवे (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८९, १९९३ व २००३ नुसार घरगुती विद्युत उपकरण बनविणाऱ्या लहान मोठ्या कंपन्यांच्या उत्पादित वस्तूंची सुरक्षिततेच्या दृष्टीने गुणवत्ता व दर्जा तपासून उत्पादन प्रमाणपत्र देण्यात येते. उत्पादकांना उत्पादित वस्तूंची चाचणी करून दिलेल्या प्रमाणपत्रांसंबंधीची माहिती दर्शविणारा तक्ता क्रमांक ७ आहे. शासन निर्णय उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग क्र. आरईई-२०४५/२००६-२००७/(९११)/प्रशासन-१, मंत्रालय, मुंबई दिनांक २३ फेब्रुवारी २००७ अन्वये दर्जा नियंत्रण शाखा सन २००७-२००८ पासून निरीक्षण शाखेमध्ये विलीन करण्यात आली असून दिनांक १ एप्रिल २००७ पासून दर्जा नियंत्रणाचे संपूर्ण राज्यातील काम मुख्य अभियंता (विद्युत) यांचे अंतर्गत प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, मुंबई/पुणे/औरंगाबाद/नागपूर यांचेकडे वर्ग करण्यात आले आहे.

या विभागांतर्गत जमा होणाऱ्या एकूण महसुलाचा तपशील तक्ता क्रमांक ३ मध्ये दर्शविला आहे.

कार्यभाराचा गोषवारा

वीज संचमांडणीचे निरीक्षण.—भारतीय विद्युत नियम, १९५६ मधील नियम क्रमांक ४६ (१) (अ) नुसार जेथे अगोदरच पुरवठाकाराच्या विद्युत प्रवाहास वीज संचमांडणी जोडली असेल अशा संचमांडणीचे सुरक्षिततेच्या दृष्टीकोनातून निरीक्षण व चाचणी विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १६२ (१) नुसार नेमलेले विद्युत निरीक्षक व भारतीय विद्युत नियम, १९५६ मधील नियम क्रमांक ४अ (२) प्रमाणे विद्युत निरीक्षकांना सहायक म्हणून नेमणूक केलेले अधिकारी करतात.

शासनाचे उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाचे आदेश क्रमांक आयईआर. ११८८/सीआर/८९६/ऊर्जा-२, दिनांक १६ मार्च १९९० नुसार महाराष्ट्र राज्यातील महानगरपालिका व नगरपालिका हद्दीतील लघुदाब व्यापारी संचमांडण्यांची १ एप्रिल १९९० पासून वार्षिक निरीक्षणे करण्यात येत असून लघुदाब घरगुती संचमांडण्याचे कृषि ग्राहकांच्या संचमांडण्याच्या वीज संच मांडणीचे निरीक्षण करणे बंद केले आहे तसेच, ११ कि.वॅ. व त्याखालील संच मांडण्यांचे निरीक्षण दिनांक १ एप्रिल २०१० पासून बंद करण्यात आले आहे. विद्युत संचमांडणीची वर्गवारी व निरीक्षण कालावधी खालीलप्रमाणे आहे :—

संचमांडणीची वर्गवारी आवर्ती निरीक्षणाचा कालावधी

(१) उच्च दाब	.. वार्षिक
(२) मध्यम दाब (औद्योगिक) (व्यापारी).	.. वार्षिक
(३) सिनेमागृहे व सार्वजनिक	.. वार्षिक
करमणुकीची ठिकाणे	

वरील बाब लक्षता घेता निरीक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांच्या निरीक्षण कामाचे प्रमाणक खालीलप्रमाणे आहे :—

(एक) अधीक्षक अभियंता, प्रादेशिक (विद्युत) मंडळ कर्तव्ये :

(१) पुरवठाकार व महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण मंडळ यांचे १३२ कॅव्ही व त्यावरील २२० कॅव्हीपर्यंत (३३ कॅव्ही धरून) तसेच खाजगी ग्राहकांच्या ३३ कॅव्ही वरील २२० कॅव्ही पर्यंत (२२ कॅव्ही धरून) अति उच्च दाब संच मांडण्याचे प्रथम (नवीन) निरीक्षण.

(२) पुरवठाकार व महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी यांचे १३२ कॅव्ही व त्यावरील अति उच्च दाब संच मांडण्याचे वार्षिक निरीक्षण.

(३) ५०० कॅव्हीए वरील कॅप्टीव्ह जनरेटिंग स्टेशनचे नवीन व वार्षिक निरीक्षण.

(४) विद्युत पर्यवेक्षक व तारतंत्री यांच्या परीक्षा आयोजित करणे.

(५) ३३ कॅव्ही. पेक्षा अधिक व २२० कॅव्ही. पर्यंतच्या (२२० कॅव्ही. धरून) वीज संचमांडणीचे नकाशांना मंजूरी देणे.

(६) विद्युत कायदा, २००३ मधील कलम १२६ नुसार परवानाधारकाने मध्यम दाब संचमांडणी केलेल्या अनाधिकृत वीज वापर निर्धारण विरुद्ध अपील प्रकरणी कलम १२७ अन्वये निर्णय देणे व अंमलबजावणी करणे.

(७) मुख्य अभियंता (विद्युत) यांनी निर्देशित केलेली इतर कामे.

(८) विद्युत निरीक्षकांचे अधिकारात होणारी निरीक्षणे व कामाचे वाटपाबाबत कार्यभार व उपलब्ध निरीक्षण अधिकारी यांच्या संख्येनुसार आवश्यक बदलाबाबत मार्गदर्शन व नियंत्रण करणे.

(९) विद्युत साहित्याचे उत्पादन दर्जा नियंत्रण कायद्याचे अंतर्गत तपासणी/अंमलबजावणी करून त्याचा अहवाल मुख्य अभियंता (विद्युत) यांना विहित वेळेत सादर करणे.

(१०) अपारंपारीक उर्जेद्वारे वीज निर्मिती केंद्राचे नकाशे मंजूरी, प्रथम निरीक्षण व उर्जापित करण्याची मंजूरी देणे व वार्षिक निरीक्षण करणे.

(दोन) विद्युत निरीक्षक :

(१) (अ) पुरवठाकार व महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण/वितरण कंपनीच्या ३३ कॅव्ही. ते ११० कॅव्ही. पर्यंतच्या (११० कॅव्ही. धरून) सर्व नवीन संच मांडण्याचे निरीक्षण (महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण/वितरण कंपनी व परवानाधारक) प्रथम व वार्षिक करणे.

(ब) २२ कॅव्ही. ते ३३ कॅव्ही. पर्यंतच्या (३३ कॅव्ही. धरून) सर्व नवीन खाजगी उच्च दाब संच मांडण्याचे निरीक्षण करणे.

(२) ५०० कॅव्ही.अ. व त्यावरील एकूण रोहीत्र क्षमतेवरील खाजगी उच्च दाब संच मांडण्याचे वार्षिक प्रथम व वार्षिक निरीक्षण करणे.

(३) ५०० मेगावॉट (एकूण) पर्यंतची प्रस्थापित क्षमता असलेल्या वीजनिर्मिती केंद्राचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(४) २५० कॅव्ही.अ. व त्यावरील क्षमतेच्या डिझेल जनरेटिंग संचाचे नवीन व वार्षिक निरीक्षण करणे.

(५) मानवी प्राणांतिक अपघाताची चौकशी करणे (विद्युत निरीक्षक हे सहायक विद्युत निरीक्षक यांना प्राथमिक चौकशी करण्याचे आदेश देऊ शकतात व अंतीम अहवाल विद्युत निरीक्षक यांनी सादर करावा).

(६) उच्च दाब ग्राहकांच्या तक्रारीची चौकशी करणे.

(७) ३३ कॅव्ही. पर्यंत उच्च दाब वीज संच मांडणीच्या नकाशांना मंजूरी देणे.

(८) बहूमजली इमारतीमधील विद्युत संच मांडणीच्या आराखड्यांना मंजूरी देणे व प्रमाणपत्र देणे.

(९) नवीन सिनेमागृह/नाट्यगृहे यांचे निरीक्षण करणे व प्रमाणपत्र देणे.

(१०) मल्टीप्लेक्समधील कायमस्वरूपाच्या सिनेमा/नाट्यगृहांना प्रथम व वार्षिक निरीक्षण करणे, प्रमाणपत्र देणे.

(११) विद्युत कायदा, २००३ मधील कलम १२६ नुसार परवानाधारकाने लघु दाब संचमांडणीत केलेल्या अनाधिकृत वीज वापर निर्धारण विरुद्ध अपील प्रकरणी कलम १२७ अन्वये निर्णय देणे व अंमलबजावणी करणे.

(१२) मुख्य अभियंता (विद्युत) व अधीक्षक अभियंता यांनी सोपविलेली इतर कामे.

(१३) उच्च दाब संच मांडणीचे कामाचे कार्यभारानुसार आवश्यक फेर वाटपाबाबत अधीक्षक अभियंता/मुख्य अभियंता यांचे मार्गदर्शन घेणे.

(तीन) सहायक विद्युत निरीक्षक :

सहायक विद्युत निरीक्षकाने दरवर्षी त्यांचे कार्यक्षेत्रातील खालीलप्रमाणे विद्युत निरीक्षणांची कामे पार पाडावी/पार पाडण्यात विद्युत निरीक्षकास मदत करावी :-

(१) पुरवठाकारांच्या नवीन वितरण रोहीत्र व २२ कॅव्ही. पर्यंतच्या (२२ कॅव्ही. धरून) पुरवठाकारांच्या उच्चदाब नवीन संचमांडणीचे निरीक्षण (परवानाधारक व महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी) करणे.

(२) परवानाधारकाच्या २२ कॅव्ही पर्यंतच्या (२२ कॅव्ही धरून) उच्चदाब संचमांडण्या व ५०० कॅव्ही.अ. चे आतील एकूण ट्रान्सफॉर्मर क्षमता असलेल्या खाजगी उच्च दाब वीज संच मांडणीचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(३) महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनी व परवाना-धारकांच्या वीज स्विचिंग व उप केंद्राचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(४) १०० कॅव्ही.अ. वरील ते २५० कॅव्ही.अ. चे आतील जनरेटिंग संचाचे प्रथम व वार्षिक निरीक्षण करणे.

(५) विद्युत निरीक्षकांनी आदेशित केल्याप्रमाणे मानवी प्रामांतिक अपघाताची आणि इतर प्राण्यांच्या प्राणांतिक अपघातांची तसेच सर्व प्रकारच्या अप्राणांतिक अपघातांची चौकशी करून अहवाल सादर करणे.

(६) विद्युत सहायक आगीच्या तक्रारीची/अपघाताची चौकशी करून अहवाल सादर करणे.

(७) लघु व मध्यम दाब वीज ग्राहकांच्या वीज संचमांडणीच्या सुरक्षितेच्या दृष्टीकोनातून तक्रारीची चौकशी करणे.

(८) मल्टीप्लेक्स शिवाय कायम सिनेमागृहे/नाट्यगृहे यांचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(९) व्हिडीओ सिनेमा व फिरती चित्रपटगृहे व सर्व प्रकारच्या तात्पुरत्या संच मांडण्या ह्यांचे निरीक्षण करणे, मान्यता देणे व परवानगी देणे.

(१०) मध्यम दाब व्यापारी व औद्योगिक ग्राहकांच्या, ज्यांचा जोडलेला विद्युत भार १०० अश्वशक्तीपेक्षा जास्त आहे, अशा संच मांडणीचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(११) अधीक्षक अभियंता (विद्युत) व विद्युत निरीक्षक यांनी सोर्पावलेली इतर कामे.

(१२) कार्यक्षेत्रातील विद्युत विवरण केंद्रांची वार्षिक निरीक्षण करणे.

(चार) सहायक अभियंता, वर्ग दोन/शाखा अभियंता/कनिष्ठ अभियंता :

(१) १०० अश्वशक्तीपर्यंत मध्यम दाब (१०० अश्वशक्ती-धरून) व औद्योगिक, व्यापारी व इतर सर्व संच मांडणीचे प्रथम निरीक्षण करणे. (पुरवठाकाराच्या नवीन जोडणीसहीत).

(२) १०० अश्वशक्तीपर्यंत मध्यम दाब (१०० अश्वशक्ती धरून) औद्योगिक व व्यापारी विद्युत संच मांडणीचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(३) न्युऑन साईन आणि एक्सरे व तत्सम संच मांडणीचे निरीक्षण करणे.

(४) १०० के.व्ही.ए. पर्यंत (१०० के.व्ही. धरून) क्षमतेच्या डिझेल जनरेटींग संचाचे प्राथमिक व वार्षिक निरीक्षण करणे.

(५) पुरवठाकारांच्या २०० केव्हीए पर्यंत बदललेल्या वितरण रोहीत्रांचे निरीक्षण करणे.

(६) विद्युत निरीक्षक व सहायक विद्युत निरीक्षक यांनी सोर्पावलेली इतर कामे.

(७) सहाय्यक विद्युत निरीक्षक यांनी निर्देशित केल्याप्रमाणे पर्दाविधारक अभियंता यांनी विद्युत वितरण केंद्राचे निरीक्षण करणे.

[मध्यम दाब औद्योगिक व व्यापारी संच मांडणीची वार्षिक निरीक्षण — १,२०० प्रतिवर्षी.

इतर निरीक्षण-८०० प्रतिवर्षी किंवा सोर्पावलेल्या भागात उपरोक्त संच मांडणीची संयुक्तपणे-२००० निरीक्षण.

(९) विद्युत अपघात चौकशी प्रकरणी विद्युत निरीक्षक/सहा. विद्युत निरीक्षक यांनी निर्देशित केल्यानुसार मदत करणे.

(१०) उद्वाहनांचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

वरील संच मांडणीच्या निरीक्षणाच्या वेळी जर काही दोष निदर्शनास आले तर विनिर्दिष्ट कालावधीत तो काढून टाकण्यासाठी ग्राहकास कळविण्यात येते.

सुरक्षितेच्या दृष्टीने दोषाचे स्वरूप जर धोकादायक असेल तर विद्युत निरीक्षक संच मांडणीमध्ये असलेले दोष ग्राहकाने विनिर्दिष्ट मुदतीत काढून टाकावेत म्हणून भारतीय विद्युत नियम, १९५६ मधील नियम ५(४) नुसार आदेश देतात.

जर विनिर्दिष्ट मुदतीत भारतीय विद्युत नियम, १९५६ मधील नियम ५(४) नुसार आदेशाचे पालन करण्यात ग्राहकाकडून चूक झाली तर नियम १४१ नुसार ग्राहकांवर न्यायालयात दावा दाखल करता येतो. व नियम ४६(२) अनुसार ग्राहकांचा विद्युत पुरवठा खंडीत करण्यासाठी कार्यवाही करण्यात येते.

(पाच) निरीक्षण शुल्क आकारणी व वसुली :

भारतीय विद्युत नियम, १९५६ मधील नियम ७(२) नुसार विद्युत निरीक्षकांनी दिलेल्या सेवेबद्दल निरीक्षण शुल्क आकारले जाते व त्याची वसुली केली जाते. जर ग्राहकाने विनिर्दिष्ट कालावधीमध्ये निरीक्षण शुल्काचा भरणे केला नाही तर विद्युत निरीक्षक, शासन अधिसूचना, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, क्रमांक आयईए. ३६७१/२७७४७/बी-१, दिनांक ६ एप्रिल १९७३ नुसार परवानाधारक/महाराष्ट्र राज्य विद्युत विज वितरण कंपनीस विजेच्या बिलासोबत निरीक्षण शुल्क वसूल करण्याचा आदेश देतात. विजेच्या बिलासोबत एखाद्या ग्राहकाने निरीक्षण शुल्क न भरल्यास परवानाधारक/महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळास अशा ग्राहकांचा वीज पुरवठा बंद करण्यासाठी भारतीय विद्युत नियम, १९५६ मधील नियम ४६(२)(ब) नुसार आदेश दिला जातो.

विजेच्या धक्क्यामुळे झालेल्या प्राणांतिक आणि अप्रानांतिक अपघातांची चौकशी.— जर एखादा अपघात विद्युत निर्मिती, पारेषण किंवा वीज पुरवठ्याच्या ठिकाणी घडून आला तर विद्युत कायदा, २००३ मधील कलम १६१(२) (अ) नुसार विद्युत निरीक्षकांमार्फत त्याची चौकशी होऊन सार्वजनिक हितास हानीकारक असलेल्या अपघाताचे कारण शोधून काढण्यात येते. चौकशीमध्ये जर अपघात एखाद्या व्यक्तीच्या

निष्काळजीपणामुळे किंवा भारतीय विद्युत नियम, १९५६ मध्ये तरतूद केलेल्या नियमांच्या पूर्ततेच्या अभावी घडून आल्याचे निदर्शनास आले तर अपघातास जबाबदार असलेल्या व्यक्तीस जबाबदारी निश्चित करता येते.

अपील अधिकारी :

विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १२६ नुसार वीज वितरण कंपनीने वीज बिलासंबंधी केलेले मूल्य निर्धारण, वीज ग्राहकास अमान्य असल्यास त्यासंबंधी अपिलाचे प्रयोजन सदर अधिनियमाच्या कलम १२७ नुसार आहे. या अपिलाच्या प्रयोजनार्थ शासनाने दिनांक ३१ ऑक्टोबर २०१२ रोजीचे अधिसूचनेनुसार राज्यासाठी **अपील प्राधिकारी** म्हणून पदनिर्देशित केले आहे.

अनुसूची

अ.	अपिलीय	ग्राहक	क्षेत्र
क्र.	प्राधिकारी	वर्गवारी	
(१)	(२)	(३)	(४)
(१) मुख्य अभियंता (विद्युत)	एच.टी. ग्राहक	सर्व महाराष्ट्र	
सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मुंबई.	(उच्चदाब/ अति उच्चदाब ग्राहक)		
(२) अधीक्षक अभियंता, मुंबई	मध्यमदाब	मुंबई शहर, मुंबई उपनगर.	
प्रादेशिक विद्युत मंडळ, मुंबई.	ग्राहक	ठाणे, रायगड, सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्हे.	
अधीक्षक अभियंता, पुणे		पुणे, सातारा.	
प्रादेशिक विद्युत मंडळ, पुणे		मिरज, कोल्हापूर व सोलापूर जिल्हे.	
अधीक्षक अभियंता नाशिक		नाशिक, जळगाव, धुळे, नंदुरबार व अहमदनगर जिल्हे.	
प्रादेशिक विद्युत मंडळ, नाशिक.		औरंगाबाद, जालना, नांदेड.	
अधीक्षक अभियंता, औरंगाबाद		परभणी, हिंगोली, लातूर उस्मानाबाद व बीड जिल्हे.	
प्रादेशिक विद्युत मंडळ, औरंगाबाद.		अमरावती, यवतमाळ, अकोला, वाशिम व बुलढाणा जिल्हे.	
अधीक्षक अभियंता, अमरावती		नागपूर, वर्धा, चंद्रपूर.	
प्रादेशिक विद्युत मंडळ, अमरावती.		गडचिरोली, भंडारा व गोंदिया जिल्हे.	
अधीक्षक अभियंता, नागपूर			
प्रादेशिक विद्युत मंडळ, नागपूर.			
(३) विद्युत निरीक्षक	लघुदाब ग्राहक	विद्युत निरीक्षकांच्या निरीक्षणाचे कार्यक्षेत्र.	

उद्वाहन निरीक्षण विभाग

(अ) विद्युत निरीक्षक (उद्वाहन) :

(१) नवीन, गिअर्स नसलेली उद्वाहने, ए. सी. इलेक्ट्रीक मोटरवर चालणारी उद्वाहने व गिअर्स असलेली परंतु डी. सी. इलेक्ट्रीक मोटरवर चालणारी उद्वाहने यांची निरीक्षण करणे.

(२) प्राणांतिक अपघातांची चौकशी करणे (उद्वाहन निरीक्षक प्राणांतिक अपघातांची प्राथमिक चौकशी करण्याचे आदेश सहायक विद्युत निरीक्षक यांना देऊ शकतात. परंतु अंतिम अहवाल उद्वाहन निरीक्षक यांनीच सादर करावा.)

(३) उद्वाहनाबाबतच्या तक्रारींची चौकशी करणे.

(४) मुख्य अभियंता (विद्युत) यांनी सोपविलेली इतर कामे.

(ब) सहायक विद्युत निरीक्षक (उद्वाहन) :

(१) नवीन (एक) १ मी. प्र. से. समावेश असलेल्या व त्याखालील वेग असलेल्या उद्वाहनाचे निरीक्षण करणे (उद्वाहन निरीक्षक यांनी सोपविलेली).

(२) सर्व गिअर्स नसलेली उद्वाहने, गिअर्स असलेले परंतु डी. सी. इलेक्ट्रीक मोटरवर चालणारी उद्वाहने व सर्व्हो उद्वाहने यांचे सहामाही निरीक्षण करणे व प्रतिवर्ष किमान ५०० (एक) १ मी. प्र. से. समावेश असलेल्या व त्याखालील वेग असलेल्या उद्वाहनाचे निरीक्षण करणे.

(२) (अ) सरासरी ७०० निरीक्षणे प्रतिवर्षी.

(३) अप्राणांतिक अपघातांची चौकशी करणे (उद्वाहन निरीक्षक यांनी आदेश दिल्यास प्राणांतिक अपघातांची प्राथमिक चौकशी करणे).

(४) परवानगीसाठीच्या “ अ ” नमुन्यांची छाननी करणे.

(५) अधीक्षक अभियंता (विद्युत) व उद्वाहन निरीक्षक यांनी सोपविलेली इतर कामे.

(क) सहायक अभियंता, वर्ग दोन/शाखा अभियंता/कनिष्ठ अभियंता :

(१) सर्व प्रकारच्या उद्वाहनांची वार्षिक निरीक्षणे करणे. (प्रतिमास १०० निरीक्षणे).

(२) उद्वाहन निरीक्षक व स. वि. नि. (उद्वाहन) यांनी सोपविलेली इतर कामे.

निरीक्षणालयाच्या इतर कामांच्या विवरणपत्राचा तक्ता क्रमांक ४ सोबत जोडला आहे.

दर्जा नियंत्रण

केंद्र शासनाने अत्यावश्यक वस्तू अधिनियम, १९५५ च्या अधिन राहून अनुक्रमांक १०, ११, १२ व १३ मध्ये दर्शविल्यानुसार चार दर्जा नियंत्रण आदेशांची अंमलबजावणी होण्यासाठी “ समुचित प्राधिकारी ” म्हणून मुख्य अभियंता (विद्युत), सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मुंबई यांची नेमणूक करून त्यांच्या अधिपत्याखाली अधीक्षक अभियंता, दर्जा नियंत्रण, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग यांचे कार्यालय, दिनांक २२ सप्टेंबर १९८९ पासून कार्यान्वयीत झाले होते. वरील आदेशांत एकूण ४१ घरगुती विजेच्या उपकरणांचा समावेश आहे.

२००६-२००७ या वर्षामध्ये सुधारित आकृतीबंधाप्रमाणे मंडळ कार्यालये व विभागीय कार्यालये उघडली आहेत. त्यानुसार दर्जा नियंत्रण मंडळाचे काम प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळाकडे वर्ग करण्यात आले आहे. (संदर्भ.— शासन निर्णय, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग क्र. आइई- २०४५/२००६-२००७/ (१११) /प्रशासन - १, मंत्रालय, मुंबई, दिनांक २३ फेब्रुवारी २००७.

दर्जा नियंत्रण नियंत्रणासाठी प्रादेशिक मंडळाची कार्यपद्धती खालीलप्रमाणे आहे :-

(१) महाराष्ट्र राज्यात घरगुती विजेच्या उपकरणांच्या निमांत्यास सन १९८१ च्या दर्जा नियंत्रण आदेशानुसार उत्पादनास उत्पादकता प्रमाणपत्रासाठी प्राथमिक चाचणी करून अहवाल मुख्य अभियंता (विद्युत) यांना सादर करणे.

(२) घरगुती विजेच्या उपकरणांचे नमुने उत्पादक, वितरक, संग्राहक, विक्रेते यांच्याकडून घेऊन ते योग्य त्या चाचण्यांसाठी शासन मान्यताप्राप्त प्रयोगशाळेत पाठविणे.

(३) उत्पादक, वितरक, संग्राहक, विक्रेते यांच्याकडे असलेल्या साठ्यातून भारतीय मानक चिन्ह किंवा समुचित अधिकार्याचे उत्पादक प्रमाणपत्र नसलेल्या वस्तूंचा शोध व जप्ती करणे.

(४) वितरक, संग्राहक, विक्रेते यांच्याकडे जाऊन ते भारतीय मानक चिन्ह समुचित अधिकार्यांनी प्रमाणित केलेली उत्पादनेच विक्रीस ठेवतात किंवा याची तपासणी करणे.

(५) शाखा अभियंता / सहायक अभियंता / वर्ग २.—

ग्राहक, विक्रेते व दुकानदार	कनिष्ठ अभियंता १
यांच्याकडे जाऊन ते भारतीय मानक	किंवा अधिक वस्तूंचे
चिन्ह समुचित अधिकार्यांनी	नमुने १
प्रमाणित केलेली उत्पादनेच विक्रीस	किंवा अधिक (८ ते १०)
आहेत किंवा नाहीत यांची	दुकानदारांकडून प्रति
तपासणी करणे.	दिनी तपासणे.

विद्युत लेखापरीक्षण विभाग

कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा सारांश

विद्युत कर व विद्युत विक्रीकर यांची आकारणी आणि वसुली.— सन १९५८ च्या मुंबई विद्युत कर अधिनियम व त्याखाली तयार केलेल्या मुंबई विद्युत कर नियम, १९६२ अन्वये तक्ता क्रमांक ५ मध्ये निर्देशित केलेल्या दराप्रमाणे वीज वापरावर विद्युत शुल्काची आकारणी करण्यात येते.

विद्युत कर परवानाधारक, विद्युत कंपन्या, महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ त्यांच्या वीज बिल विभागाकरवी वीज देयकात वीज कर आकारणी करून विद्युत ग्राहकांकडून वसुली करतात व शासकीय कोषागारात रक्कम जमा करतात. जे विद्युत जनित्रधारक खाजगी रीतीने वीज निर्माती करून स्वतःकारिता वीज वापर करतात ते शासकीय कोषागारात विद्युत कराचा भरण करतात. वीज परवानाधारक तसेच, जनित्रधारक विद्युत निरीक्षकाकडे दरमहा व तिमाही पत्रके सादर करतात. ती दर तीन महिन्यातून, सहा महिन्यातून किंवा वर्षातून एक वेळा तपसली जातात. त्याच वेळी वीज ग्राहकांचे योग्य प्रकारे

वर्गीकरण व इतर संबंधित कागदपत्रांची छाननी व तपासणी विद्युत कर निरीक्षकांच्या कार्यालयाकडून केली जाते. त्यासाठी मुख्य अभियंता (विद्युत) यांचे नियंत्रणाखाली खालीलप्रमाणे अधिकारी आहेत. त्यांच्या कामाचे स्वरूप खालीलप्रमाणे आहे :-

वीज विक्रीकराची वसुली ही वीज पुरवठा कंपनीने विकलेल्या विजेवर आकारली जाते व वीज कंपन्यांकडून ही रक्कम शासनाकडे जमा केली जाते.

(१) **उप संचालक.**— भारतीय विद्युत कायदा १९१० मधील तरतुदीनुसार लेखे सादर केल्या गेलेल्या लेख्यांची तपासणी, विद्युत शुल्क अधिनियम, १९५८ ची अंमलबजावणी व पत्रव्यवहार तसेच वीज विक्रीकर कायदा, १९६३ ची अंमलबजावणी. वार्षिक प्रशासन अहवाल (निरीक्षण विभाग), कार्यक्रम अंदाजपत्रक (निरीक्षण-विद्युत शुल्क शाखा), ००४३ या शीर्षाखालील महसुली जमा, आठमाही वार्षिक अंदाजपत्रक, अर्थसंकल्प इत्यादी संबंधित सर्व कामे.

(२) **विद्युत कर निरीक्षक.**— मुंबई विद्युत शुल्क अधिनियम, १९५८ आणि नियम, १९६२ अंतर्गत विद्युत कराबाबतची कामे हाताळण्यासाठी राज्यात एकूण ९ विद्युत कर निरीक्षक कार्यरत आहेत. (अंतर्गत विद्युत निरीक्षक, निरीक्षण विभाग मुंबई/ठाणे/पुणे/कोल्हापूर/औरंगाबाद/नाशिक/नागपूर/अमरावती येथे प्रत्येकी एक वीज व (निरीक्षक व मुख्य अभियंता (वि.) मुंबई, कार्यालयात कार्यालयीन कामासाठी एक असे एकूण नऊ विजकर निरीक्षक) त्यांच्या कार्यक्षेत्रांतर्गत जमा झालेले विद्युत शुल्काची रक्कम याबाबतची माहिती/तपशील विद्युत निरीक्षकांमार्फत अधीक्षक अभियंता/मुख्य अभियंता (विद्युत) यांच्याकडे सादर करणे ही कामे केली जातात.

खाजगी विद्युत परवानाधारकांच्या हिशोबाचे लेखापरीक्षण. —

सन १९१० च्या भारतीय विद्युत कायदानुसार विद्युत परवानाधारकांकडून जे हिशोबाचे तक्ते सादर करण्यात येतात त्याचे लेखापरीक्षण करण्यामागील उद्देश वीज ग्राहकांना आकारण्यात येणारे विजेचे दर व इतर चार्जस योग्य प्रमाणात असल्याची खात्री करणे हा असतो.

वरील कार्यभार पार पाडण्यासाठी लागणारी पदे व वेतनमान दर्शावणारे जोडपत्र तक्ता क्रमांक ८ मध्ये दर्शाविले आहे व त्यासाठी लागणारी वित्तीय आवश्यकता तक्ता क्रमांक २ मध्ये दर्शाविली आहे.

वित्तीय आवश्यकता
तक्ता क्र. २

(रुपयें हजारोंत)

वर्गीकरण (१)	प्रत्यक्ष रकमा २०११-२०१२		अर्थसंकल्प २०१२-२०१३		सुधारलले अंदाज २०१२-२०१३		अर्थसंकल्प २०१३-२०१४				
	योजनेतर योजनांतर्गत (२)	एकूण (३)	योजनेतर योजनांतर्गत (४)	एकूण (५)	योजनेतर योजनांतर्गत (६)	एकूण (७)	योजनेतर योजनांतर्गत (८)	एकूण (९)	योजनेतर योजनांतर्गत (१०)	एकूण (११)	एकूण (१२)
(अ) कार्यांचे वर्गीकरण—											
(१) कर वसुली—											
(अ) वीज निरीक्षणालय (दत्तमत)	२४६३४४	२४६३४४	२८१७८०	२८१७८०	३४११५०	३४११५०	३४२०२४	३४२०२४	३४२०२४	३४२०२४	३४२०२४
(ब) वीज कर विभाग (दत्तमत)	२४५४५	२४५४५	२८६७१	२८६७१	२७३६८	२७३६८	२७६६९	२७६६९	२७६६९	२७६६९	२७६६९
एकूण .. बरीज (अ)	२७०८८९	२७०८८९	३१०४५१	३१०४५१	३६८५१८	३६८५१८	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३
वजा वसुली											
एकूण - अनिच्छळ	२७०८८९	२७०८८९	३१०४५१	३१०४५१	३६८५१८	३६८५१८	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३
(ब) अद्विष्टानुहाय वर्गीकरण—											
(१) वीज निरीक्षण विभाग—											
(१) वीज	२२९८८०	२२९८८०	२६६८५०	२६६८५०	३२५९३४	३२५९३४	३२६५२५	३२६५२५	३२६५२५	३२६५२५	३२६५२५
(२) प्रवासखर्च	२६९८	२६९८	४८६३	४८६३	४८६३	४८६३	५१५५	५१५५	५१५५	५१५५	५१५५
(३) कार्यालयीन खर्च	३७९२	३७९२	४७२१	४७२१	४७२१	४७२१	४९८१	४९८१	४९८१	४९८१	४९८१
(४) व्यावसायिक व विराय संवाकारिता देय											
(५) भाड्यादी व कर	७९७१	७९७१	३१५०	३१५०	३१५०	३१५०	३१५०	३१५०	३१५०	३१५०	३१५०
(६) इतर खर्च (संगणक खर्च)	४१९	४१९	५६२	५६२	५६२	५६२	५७९	५७९	५७९	५७९	५७९
(७) पेट्रोल, तेल व वाण											
(८) अंतर्गत वीज व पाणीशुल्क	१४७३	१४७३	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००
(९) दूरध्वनी, वीज व पाणीशुल्क	८५	८५	१०३	१०३	१०३	१०३	१०३	१०३	१०३	१०३	१०३
(१०) मोटार वाहने	२६	२६	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३०
(११) जाहिरात व प्रसिद्धी	२४६३४४	२४६३४४	२८१७८०	२८१७८०	३४११५०	३४११५०	३४२०२४	३४२०२४	३४२०२४	३४२०२४	३४२०२४
एकूण .. बरीज (ब)	२४६३४४	२४६३४४	२८१७८०	२८१७८०	३४११५०	३४११५०	३४२०२४	३४२०२४	३४२०२४	३४२०२४	३४२०२४
वजा वसुली											
एकूण निच्छळ (१)	२४६३४४	२४६३४४	२८१७८०	२८१७८०	३४११५०	३४११५०	३४२०२४	३४२०२४	३४२०२४	३४२०२४	३४२०२४
(२) वीज कर विभाग—											
(१) वीज	२१२९४	२१२९४	२४९७०	२४९७०	२३६६७	२३६६७	२३६६७	२३६६७	२३६६७	२३६६७	२३६६७
(२) प्रवासखर्च	२३८	२३८	३००	३००	३००	३००	३१८	३१८	३१८	३१८	३१८
(३) कार्यालयीन खर्च	२८२	२८२	४०१	४०१	४०१	४०१	४२३	४२३	४२३	४२३	४२३
(४) व्यावसायिक व विराय संवाकारिता देय											
(५) पेट्रोल तेल व वाण	२७००	२७००	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००
(६) भाड्यादी व कर (दत्तमत)											
(७) जाहिरात व प्रसिद्धी	३१	३१									
(८) संगणकावरील खर्च											
(९) मोटार वाहने											
(१०) अंतर्गत वीज व पाणीशुल्क											
(११) दूरध्वनी, वीज व पाणीशुल्क											
एकूण .. बरीज (२)	२४५४५	२४५४५	२८६७१	२८६७१	२७३६८	२७३६८	२७६६९	२७६६९	२७६६९	२७६६९	२७६६९
वजा वसुली											
एकूण निच्छळ (२)	२४५४५	२४५४५	२८६७१	२८६७१	२७३६८	२७३६८	२७६६९	२७६६९	२७६६९	२७६६९	२७६६९
एकूण निच्छळ (ब) (१+२)	२७०८८९	२७०८८९	३१०४५१	३१०४५१	३६८५१८	३६८५१८	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३
वजा वसुली											
एकूण निच्छळ (ब)	२७०८८९	२७०८८९	३१०४५१	३१०४५१	३६८५१८	३६८५१८	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३
(क) विस अवरथ्येची साधने—											
(१) मागणी क्रमांक कं-१ प्रधान शिष्य	२७०८८९	२७०८८९	३१०४५१	३१०४५१	३६८५१८	३६८५१८	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३
एकूण बरीज (क)	२७०८८९	२७०८८९	३१०४५१	३१०४५१	३६८५१८	३६८५१८	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३
एकूण निच्छळ (क)	२७०८८९	२७०८८९	३१०४५१	३१०४५१	३६८५१८	३६८५१८	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३	३६९६९३

(१) मागणी क्रमांक कं-१ प्रधान शिष्य ... २०४५

तक्ता क्रमांक ३

जमा महसूल

(रु. लाखांत)

अ.क्र.	तपशील	जमा महसूल		
		प्रत्यक्ष २०११-२०१२ (३)	अंदाजित २०१२-२०१३ (४)	अपेक्षित २०१३-२०१४ (५)
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१	१०१(१) विद्युत शुल्क	४१११३३.०१	४४००२७.३९	४६६४२९.०३
२	१०१(२) वीज विक्री कर हरित ऊर्जा (ग्रिनसेस) सुधारित विज विक्रीकर	२२९८०.२७	२९३४७.५२	३११०८.३७
	एकूण—२	६४१०१३.२८	६३३४४३.९१	७७७५१७.४०
	एकूण-१+२	४७९९५४.८९	५०८३३०.०१	५३८८२९.८१
३	१०२ निरीक्षण शुल्क	११६५५.३०	१०४३५.६२	११०६१.७६
४	१०३ सिनेमा फी	४२.२५	४१.७०	४४.५२
५	५०१ सेवा व सेवा फी
६	८०० इतर			
	(अ) उद्वाहन फी	६६५.०१	६५२.८०	६९१.९७
	(ब) मिटर चाचणी व संकीर्ण जमा	३४३.१२	२८२.९६	२९९.९४
	(क) अनुज्ञापक मंडळ फी	७९.९८	२५६.६१	२७२.०१
७	एकूण—६	१०८८.११	११६६९.९९	१२३७०.२०
८	एकूण १, २, ३, ४, ५ व ६	४९२७४०.५५	५२००००.००	५५१२००.००
९	वजा परतावे
१०	एकूण जमा महसूल	४९२७४०.५५	५२००००.००	५५१२००.००

निरीक्षणालयाच्या इतर कामांचे विवरणपत्र

अनुक्रमांक	कामाचे नाव	एकूण २०११-२०१२	एकूण २०१२-२०१३ (अंदाज)
(१)	(२)	(३)	(४)
१	वीज संच मांडणी (उच्च दाब) नकाशांना मंजूरी देण्यात आलेल्यांची संख्या	६१९५	७३८४
२	उच्चदाब संचमांडणी कार्यान्वित करण्यासाठी दिलेल्या परवान्यांची संख्या	१२१०३	१२३११
३	चित्रपटगृहे व सार्वजनिक करमणूक स्थळे यांना दिलेल्या प्रमाणपत्रांची संख्या
४	वीज कपात निर्बंध असलेली प्रकरणे शासनाकडे शिफारशीसाठी पाठविण्यात आलेल्यांची संख्या.
५	उद्वाहन संच मांडणीची उभारणी चालू करण्यासाठी परवाने दिलेल्यांची संख्या	९८९३	१००१७
६	उद्वाहन अपघात चौकशी प्रकरणांची संख्या	१६	१२
७	प्राणातिक व अप्राणातिक अपघात चौकशी प्रकरणांची संख्या	३३२२	१८२१
८	उत्तरे देण्यात आलेल्या विधानसभा/विधानपरिषद प्रश्नोत्तरांची संख्या	२८	११*

* माहे डिसेंबर २०१२ (हिवाळी अधिवेशन, नागपूर) अखेर.

